

QUAN HỆ ĐỐI TÁC CHIẾN LƯỢC AN ĐỘ - NGA TRONG THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỈ XXI

Hoàng Xuân Trường*

Trường Đại học Sư phạm – ĐH Thái Nguyên

TÓM TẮT

Kể từ khi ký Tuyên bố về Đối tác chiến lược Ấn Độ - Nga vào tháng 10/2000. Quan hệ Ấn Độ - Nga đã có sự nâng cao về chất với việc tăng cường hợp tác diễn ra ở hầu hết các lĩnh vực gồm chính trị, an ninh, kinh tế thương mại, quốc phòng, khoa học - công nghệ và văn hóa. Đến chuyến thăm của Tổng thống Nga đến Ấn Độ vào tháng 12/2010, đối tác chiến lược đã nâng lên "đối tác chiến lược đặc biệt và ưu tiên". Trong bài viết này, tác giả xem xét quan hệ giữa hai nước về các vấn đề: Nhân tố tác động, các lĩnh vực và triển vọng của mối quan hệ này trong tương lai.

Từ khóa: Ấn Độ, Nga, quan hệ Ấn Độ - Nga, đối tác chiến lược, đối tác chiến lược đặc biệt

Những nhân tố thúc đẩy sự phát triển quan hệ Ấn Độ - Nga

Thứ nhất, quan hệ Ấn Độ - Nga đã kế thừa quan hệ Ấn Độ - Liên Xô trước đây. Kể từ khi quan hệ ngoại giao Ấn Độ - Liên Xô chính thức được thiết lập vào năm 1950, quan hệ giữa hai quốc gia đã góp phần quan trọng thúc đẩy sự phát triển về mọi mặt cho cả hai nước về kinh tế, chính trị, quân sự. Đây là cơ sở, nền tảng cho quan hệ Ấn Độ - Nga phát triển.

Thứ hai, tình hình thế giới sau Chiến tranh lạnh có những biến đổi sâu sắc. Cuộc cách mạng khoa học - công nghệ với xu thế toàn cầu hoá đã làm gia tăng liên kết và phụ thuộc lẫn nhau giữa các quốc gia. Theo Hội nghị Liên Hiệp Quốc về Thương mại và Phát triển (UNCTAD), "bản chất của toàn cầu hoá là sự tăng lên mạnh mẽ những mối liên hệ, sự tác động và phụ thuộc lẫn nhau của tất cả các nước, các khu vực" [5, tr.23]. Cùng với đó, xu thế khu vực hoá làm cho các quốc gia chủ động hơn trong việc tìm kiếm hợp tác song phương và đa phương. Điều này giúp quan hệ Ấn Độ và Nga thêm gắn gũi.

Thứ ba, khu vực châu Á - Thái Bình Dương trở thành một trong ba trung tâm của nền kinh tế thế giới. Các quan hệ kinh tế, chính trị với khu vực này có tầm quan trọng ngày càng tăng đối với cả Ấn Độ và Nga. Sự thay đổi vị thế cạnh tranh của Mỹ, Nhật Bản và Trung Quốc tác động trực tiếp đến quan hệ hai nước.

Thứ tư, nhân tố Mỹ cũng tác động đến quan hệ Ấn Độ - Nga. Một mặt Mỹ tăng cường "chiến lược ngăn chặn" với Nga bằng chiêu bài "dân chủ và nhân quyền", triển khai hệ thống phòng thủ tên lửa và gia tăng can dự vào khu vực ảnh hưởng truyền thống của Nga. Mặt khác, Mỹ ra sức lôi kéo Ấn Độ nhằm phá vỡ quan hệ Ấn Độ - Nga và giúp Mỹ tạo thế trong khi đối phó với Nga. Đặc biệt, Mỹ tăng cường thúc đẩy và là đối tác thương mại lớn nhất của Ấn Độ, với tổng kim ngạch thương mại hai chiều tăng theo cấp số nhân trong thập kỷ qua, từ mức 14,35 tỷ USD vào năm 2000 tăng lên 48,7 tỷ USD vào năm 2010 [5]. Trong khi đó, Ấn Độ cũng ngày càng xích lại gần hơn với Mỹ. Nhưng, Ấn Độ khi tiến lại gần Washington vẫn không quên tăng cường quan hệ với Moscow để trung hoà trục Washington - Islamabad. Với truyền thống trung lập trong ngoại giao, Ấn Độ không muốn mình trở thành một yếu tố trong chiến lược của Mỹ đối với Nga. Và quan trọng là, trong quan hệ với Mỹ, cả Ấn Độ và Nga đều phản đối mưu đồ đơn cực cũng như "nền chuẩn kép" trong cuộc chiến chống khủng bố do Mỹ đứng đầu [4].

Thứ năm, sự trỗi dậy mạnh mẽ và gia tăng ảnh hưởng của Trung Quốc ở châu Á là thách thức nghiêm trọng đến vị thế chiến lược của hai nước. Trung Quốc sử dụng Pakistan để "đội trong" với Ấn Độ ở Nam Á, thực hiện chiến lược "chuỗi ngọc trai" bao vây Ấn Độ.

* Tel 0974 908031, Email, hoangtruong180987@gmail.com

Cùng với đó, Trung Quốc tăng cường ảnh hưởng vào Trung Á, sử dụng "sức mạnh mềm" đe dọa vùng Viễn Đông của Nga với hàng ngàn người Trung Quốc di cư bất hợp pháp. Đó thực sự là một "mồi đe dọa tiềm tàng" cho Ấn Độ và Nga.

Ngoài ra, nhân tố Pakistan và sự mở rộng của EU, NATO về phía Đông cũng khiến cho hai nước chú ý đến nhau nhiều hơn.

Cuối cùng, những vấn đề toàn cầu, nhất là chủ nghĩa khủng bố quốc tế, ly khai dân tộc và tôn giáo cực đoan, buôn bán ma túy, tội phạm có tổ chức làm cho Ấn Độ và Nga lo ngại. Vì lẽ đó, hai nước đang tìm kiếm một vai trò lớn hơn trong các cơ chế hợp tác để đối phó với các mối đe dọa này.

Từ phía Ấn Độ, nhu cầu hợp tác với Nga là phù hợp với lợi ích chiến lược của Ấn Độ. Thứ nhất, Ấn Độ đã có mối quan hệ chặt chẽ lâu đời với Nga. Thứ hai, Ấn Độ cần Nga hỗ trợ để trở thành cường quốc trên thế giới và thành viên thường trực của Hội đồng Bảo an, cũng như trong việc giải quyết vấn đề Kashmir Thứ ba, Ấn Độ phụ thuộc rất lớn vào nguồn vũ khí từ Nga, đặc biệt là rất cần cung cấp lâu dài các loại vũ khí và thiết bị tiên tiến trong tương lai. Thứ tư, Ấn Độ có nhu cầu lớn trong việc nâng cấp các cơ sở kinh tế có từ thời Liên Xô giúp đỡ xây dựng.

Về phía Nga, việc thiết lập quan hệ đối tác chiến lược với Ấn Độ, là điều kiện thuận lợi để tăng cường với đồng minh truyền thống, là một phần quan trọng của chính sách ngoại giao cân bằng Á - Âu, củng cố vị trí chiến lược của mình ở Nam Á, tạo trạng thái cân bằng trong cạnh tranh chiến lược với Mỹ, phá vỡ chiến lược kết nối Trung Á với Nam Á của Mỹ. Ngoài ra, với ưu thế về diện tích và dân số, Ấn Độ trở thành môi trường đầu tư lý tưởng của Nga. Cuối cùng, hợp tác với Ấn Độ có thể làm ổn định khu vực miền nam nước Nga, ngăn chặn ảnh hưởng của Pakistan và Afghanistan với các nước Trung Á Hồi giáo.

Sự phát triển quan hệ Ấn Độ-Nga thập niên đầu thế kỷ XXI

Chính trị - ngoại giao

Quan hệ chính trị - ngoại giao là cơ sở cho hợp tác song phương. Chuyến thăm Ấn Độ của Tổng thống Putin vào tháng 10/2000, hai nước đã ký Tuyên bố về Đối tác chiến lược. Đó thực sự là đồng lực và mốc khởi đầu hướng tới tương lai, đem đến sự chắc chắn và tin cậy vào nhau [8].

Hội nghị cấp cao thường niên Ấn Độ - Nga là cơ chế đối thoại cao nhất giữa hai nước. Thường xuyên có các chuyến thăm của lãnh đạo hai nước. Về phía Ấn Độ, Thủ tướng Vajpayee thăm Nga hai lần: tháng 11/2001 và tháng 11/2003. Thủ tướng M Singh tới Nga 3 lần: tháng 12/2005, tháng 11/2007, tháng 12/2009. Về phía Nga, Tổng thống V Putin thăm Ấn Độ vào tháng 12/2002, tháng 12/2004, tháng 1/2007, và tháng 3/2010 khi ông làm Thủ tướng. Tổng thống D. Medvedev thăm Ấn Độ vào tháng 12/2008, tháng 12/2010. Trong các cuộc gặp cấp cao đó, lãnh đạo hai nước luôn có sự chia sẻ quan điểm về các vấn đề song phương, khu vực và quốc tế. Nga cam kết ủng hộ Ấn Độ về vấn đề Kashmir và chương trình hạt nhân vì mục đích hòa bình của nước này. Đổi lại, Ấn Độ kiên quyết ủng hộ lập trường của Nga về thiết lập trật tự thế giới đa cực, về vấn đề Chechnya. Trước tình hình bất ổn ở Afghanistan và Iraq, quan điểm của hai nước về chủ nghĩa khủng bố ngày càng tăng, hai nước đã ký một Bản ghi nhớ và thành lập Nhóm công tác chung để đối phó với mối đe dọa này (năm 2002).

Cùng với đó, Ấn Độ và Nga có sự phối hợp với nhau trong các diễn đàn như: ủng hộ cải cách Liên hợp quốc, tham gia Diễn đàn Hợp tác kinh tế châu Á Thái Bình Dương (APEC), phối hợp chặt chẽ trong nhóm BRIC. Nga ủng hộ Ấn Độ trở thành ủy viên thường trực của Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc và gia nhập Nhóm các nhà cung cấp hạt nhân (NSG), tích cực hỗ trợ Ấn Độ là thành viên chính thức của Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO). Ấn Độ ủng hộ Nga gia nhập WTO.

Kinh tế - thương mại

Nền kinh tế hai nước có luôn có sự bổ sung cho nhau. Một số cơ chế về hợp tác kinh tế thương mại đã được lập ra: Ủy ban liên chính phủ Ấn Độ - Nga về hợp tác thương mại, kinh tế, khoa học, công nghệ và văn hóa thành lập năm 1992 vẫn tiếp tục hoạt động với các nhóm làm việc chung; Nhóm nghiên cứu về thương mại (2006); Diễn đàn Ấn Độ - Nga về thương mại và đầu tư (2006), Phòng thương mại Ấn Độ - Nga và Hội đồng các Giám đốc điều hành cũng được thành lập (2008). Nhìn chung quan hệ kinh tế, thương mại có một số nội dung:

Một là, thời kỳ này kim ngạch thương mại song phương có sự tăng trưởng từ 1.63 tỷ USD năm 2000 lên 8.53 tỷ USD năm 2010. Trong thời gian 2005 - 2010, thương mại Ấn Độ và Nga ghi nhận tỉ lệ tăng trưởng kép hàng năm là 13% và tăng gần gấp ba lần trong năm 2010. Năm 2009 và 2010 bất chấp khủng hoảng tài chính toàn cầu, đã có sự gia tăng trong thương mại song phương với mức 7,4% và 14,4% [7].

Hai là, nếu giai đoạn 1991 - 1999, cán cân thương mại nghiêng về phía Ấn Độ thì giai đoạn 2000 - 2010 cán cân thương mại nghiêng về phía Nga, Ấn Độ là nước nhập khẩu ròng từ Nga với mức tăng gần 6 lần.

Ba là, mặc dù Ấn Độ và Nga có quan hệ chính trị rất tốt nhưng quan hệ về kinh tế, thương mại lại rất thấp và chưa tương xứng với tiềm năng của hai nước. Nguyên nhân là

do các rào cản như thiếu các tuyến đường thương mại, việc thỏa thuận về khoản nợ rupee - ruble, sự thiếu hụt thông tin, thiếu kiến thức về tiềm năng kinh doanh.

Quân sự - quốc phòng

Hợp tác quân sự - quốc phòng luôn được xác định là một trụ cột trong quan hệ song phương. Ủy ban liên chính phủ Ấn Độ - Nga về hợp tác kỹ thuật - quân sự là cơ quan thúc đẩy hợp tác giữa hai nước. Trong quan hệ quân sự quốc phòng nổi lên 3 đặc điểm:

Một là, khoảng 70% số vũ khí của Ấn Độ hiện nay là do Nga sản xuất và 30% doanh thu từ xuất khẩu vũ khí của Nga là từ Ấn Độ. Giai đoạn 2000 - 2010, riêng xuất khẩu vũ khí Nga sang Ấn Độ đạt 15,8 tỷ USD. Ấn Độ luôn xếp thứ 2 trong số các nước xuất khẩu vũ khí của Nga (*SIPRI Arms Transfers Database*). Ấn Độ mua số lượng lớn các loại vũ khí tiên tiến của Nga như xe tăng T-90, máy bay chiến đấu Su-30MKI, máy bay MiG-29K, trực thăng quân sự Kamov Ka-31, dự án hiện đại hóa tuần dương hạm Đô đốc Gorshkov (Ấn Độ gọi là INS Vikramaditya).

Hai là, hợp tác kỹ thuật quân sự Ấn Độ - Nga đã phát triển từ quan hệ mua - bán sang hợp tác nghiên cứu, phát triển sản xuất các loại vũ khí hiện đại như máy bay chiến đấu thế hệ thứ năm, máy bay vận tải đa năng, hệ thống tên lửa siêu thanh BrahMos phiên bản mới... cấp giấy phép cho Ấn Độ sản xuất máy bay Su-30 và xe tăng T-90...

Năm	Nhập khẩu từ Nga	Xuất khẩu sang Nga	Tổng giá trị	Cán cân thương mại của Ấn Độ
2000	1 081	0.555	1 636	(-)0 526
2001	1 117	0.543	1 660	(-)0 574
2002	1 628	0.515	2.143	(-)1 113
2003	2 735	0.584	3.319	(-)2 151
2004	1 554	0.631	2.185	(-)0 923
2005	2 314	0.784	3 098	(-)1 530
2006	2.987	0.968	3.995	(-)2 019
2007	4 011	1.309	5 320	(-)2 702
2008	5 231	1.715	6 946	(-)3 516
2009	5 936	1.523	7 460	(-)4 413
2010	6 392	2.142	8.535	(-)2 143

Nguồn. Centre for Monitoring Indian Economy (CMIE) năm 2010, 2011

Ba là, Ấn Độ và Nga gia tăng số lần tập trận chung. Tháng 5/2003, Ấn Độ và Nga đã tổ chức diễn tập hải quân chung lần đầu tiên kể sau sự tan rã của Liên Xô. Từ năm 2003 đến năm 2010, Ấn Độ và Nga đã tiến hành 5 cuộc tập trận Indra trên biển và đất liền

Khoa học - công nghệ

Nhóm công tác về Khoa học và Công nghệ, Chương trình tích hợp dài hạn (ILTP) và Chương trình Hợp tác Khoa học cơ bản là ba cơ chế chính cho hợp tác khoa học và công nghệ song phương. Đặc biệt, Chương trình tích hợp dài hạn về hợp tác Khoa học và Công nghệ là sự hợp tác khoa học lớn nhất và toàn diện nhất mà Ấn Độ và Nga cùng tham gia thông qua việc thành lập 9 trung tâm ở cả Ấn Độ và Nga. Ngoài ra Sở Khoa học và Công nghệ của chính phủ Ấn Độ và Quỹ Nghiên cứu Cơ bản Nga đã ký Bản ghi nhớ vào ngày 7/8/2007 về hợp tác song phương trong nghiên cứu khoa học cơ bản như toán học, tin học - viễn thông và khoa học máy tính, vật lý, thiên văn học và vật lý thiên văn, y tế và khoa học sinh học, khoa học trái đất.

Hợp tác về năng lượng

Đề đàm báo an ninh năng lượng, Ấn Độ rất coi trọng tăng cường hợp tác với Nga, điều này cũng được chính phủ hai nước tích cực thúc đẩy. Tháng 12/2005, chuyến thăm của Thủ tướng M Singh đến Moscow đã cho biết, "hợp tác năng lượng Ấn - Nga với một nền tảng vững chắc, sẽ cùng có quan hệ đối tác chiến lược trong tương lai." [1].

Trong lĩnh vực dầu khí, Ấn Độ và Nga đã hợp tác trên khai nhiều dự án quan trọng về thăm dò, khai thác và cung cấp dầu khí như dự án Sakhalin-1. Tháng 9/2000, Ấn Độ, Nga, Iran ký kết thỏa thuận thành lập Hành lang vận tải quốc tế Bắc - Nam tạo điều kiện cho nhập khẩu dầu khí từ Nga và các nước Trung Á vào Ấn Độ. Tập đoàn Gazprom của Nga và Công ty khí đốt Ấn cũng đã hợp tác phát triển khai thác chung ở vịnh Bengan

Về năng lượng hạt nhân: Với sự giúp đỡ kỹ thuật và thiết bị của Nga, hai lò phản ứng

nước nhẹ tại nhà máy điện hạt nhân Kudankulam tại bang Tamil Nadu đã được xây dựng với công suất 1.000 MW mỗi lò. Sau khi Mỹ và Ấn Độ ký thỏa thuận hạt nhân dân sự vào năm 2008, đến năm 2010, Nga đạt được thỏa thuận xây dựng 16 lò phản ứng hạt nhân tại 3 địa điểm ở Ấn Độ trong tương lai.

Hợp tác trong lĩnh vực không gian

Tháng 12/2002, Ấn Độ và Nga thông báo sẽ hợp tác thăm dò mặt trăng. Ngày 12/11/2007, Cơ quan vũ trụ Nga và Tổ chức nghiên cứu không gian Ấn Độ đã ký Hiệp định phối hợp nghiên cứu chế tạo các thiết bị để tiến hành nghiên cứu mặt trăng. Tháng 12/2004, hai cơ quan trên cũng đã ký một thỏa thuận về sử dụng chung Hệ thống vệ tinh định vị toàn cầu GLONASS. Giám đốc Cơ quan Vũ trụ Nga Liên bang Nga Anatoly Perminov cho biết: "Dự án GLONASS là một thỏa thuận rất quan trọng và là một bước đột phá lớn trong hợp tác không gian song phương" [2]. Ngoài ra, hai nước cũng đã quyết định khôi phục lại dự án Coronas - PHOTON từ thời Liên Xô mà hai nước đã ký kết [3].

Văn hóa, giáo dục

Việc tăng cường nghiên cứu truyền thống văn hóa Ấn Độ vẫn được tiếp tục đẩy mạnh tại Liên bang Nga. Trung tâm văn hóa Jawaharlal Nehru tại Đại sứ quán Ấn Độ ở Moscow luôn duy trì quan hệ hợp tác với các cơ quan nghiên cứu và các trường đại học hàng đầu của Nga. Nhóm công tác chung về văn hóa và du lịch đã thúc đẩy nhiều hoạt động văn hóa như Năm nước Nga tại Ấn Độ (năm 2008), Năm Ấn Độ tại Nga (năm 2009) [7].

Triển vọng hợp tác quan hệ Ấn Độ - Nga trong thời gian tới

Với những kết quả đạt được trong thời gian vừa qua, có nhiều lý do để tin tưởng rằng, mối quan hệ Ấn Độ - Nga ngày càng phát triển:

Một là, Ấn Độ và Nga không có xung đột về lợi ích. Quan hệ hai nước luôn hàm chứa sự tin tưởng và cởi mở.

Hai là, hai nước có chung quan điểm trong nhiều vấn đề quốc tế như về chủ nghĩa khủng

bổ quốc tế, ủng hộ trật tự thế giới dân chủ và đa cực.

Ba là, triển vọng về hợp tác kinh tế là rất lạc quan. Với vị trí chiến lược, quy mô kinh tế và tiềm năng dân số, quan hệ Ấn Độ và Nga hứa hẹn sẽ mang lại nhiều thuận lợi cho sự phát triển đối với mỗi nước. Cùng với những cam kết mạnh mẽ của hai nước đã trở thành động lực thúc đẩy kinh tế, thương mại trong thời gian tới.

Bốn là, hợp tác quân sự hiện nay giữa hai nước đang đứng trước những cơ hội mới Nga với sức mạnh quân sự kế thừa từ Liên Xô, hoàn toàn đáp ứng yêu cầu của Ấn Độ Ngoài ra những khó khăn về kinh tế, sự mở rộng của NATO, sức ép của phương Tây, buộc Nga phải tăng cường với Ấn Độ nhiều hơn. Còn Ấn Độ với mục tiêu cường quốc thế giới, trong khi khu vực lại tiềm ẩn nhiều nguy cơ gây mất ổn định và sự cạnh tranh của Trung Quốc, Pakistan cũng buộc nước này phải hiện đại hóa quân đội của mình. Hợp tác với Nga, Ấn Độ lại có lợi khi giá thành rẻ hơn và có khả năng tiếp cận với giấy phép sản xuất các vũ khí tiên tiến. Điều mà Ấn Độ sẽ không có được khi hợp tác với phương Tây.

NHÂN XÉT

SUMMARY

INDIA-RUSSIA STRATEGIC PARTNERSHIP DURING THE FIRST DECADE OF THE XXI CENTURY

Since the signing of the Declaration of India-Russia Strategic Partnership in October 2000, India - Russia ties have acquired a qualitatively new character with enhanced levels of cooperation taking place in almost all areas of the bilateral relationship including political, security, trade and economy, defense, science and technology, and culture. During the visit of the Russian President to India in December 2010, the Strategic Partnership was elevated to the level of a "Special and Privileged Strategic Partnership." In this article, the author considers the relationship between the two countries on the issues of the impact factor, the comprehensive development in the areas, and prospects of this relationship in the future.

Key words: *India, Russia, India-Russia relations, strategic partnership, 21 century, special strategic partnership.*

Ngày nhận bài: 28/11/2016; Ngày phản biện: 10/12/2016; Ngày duyệt đăng: 31/03/2017

Bước vào thế kỉ XXI, đối tác chiến lược Ấn Độ - Nga chịu sự tác động của nhiều nhân tố khách quan và chủ quan. Chính những yếu tố này đã thúc đẩy quan hệ hai nước ngày càng mật thiết. So với quan hệ đồng minh Liên Xô - Ấn Độ trước kia thì quan hệ Ấn Độ - Nga đã khác hơn rất nhiều, thông qua sự phát triển mang tính bình đẳng, toàn diện trên mọi lĩnh vực. Mỗi quan hệ giữa hai nước là tương đối ổn định, mâu thuẫn về chiến lược là không tồn tại. Do vậy, quan hệ hai nước không chỉ mang lại lợi ích cho nhau mà còn góp phần quan trọng vào hòa bình, ổn định, bảo đảm an ninh cho khu vực và hình thành trật tự thế giới mới sau Chiến tranh Lạnh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 1 Defence energy to dominate India - Russia meet, *The Hindu*, 03rd Dec 2005
- 2 India, Russia enter into strategic partnership, *India Express Bureau*, 03rd Dec 2004
3. New thrust to Indo - Russian defence cooperation, *The Hindu*, 07th Dec 2005
4. Relocating Indo - Russian ties, *The Hindu*, 08th, Nov 2001
5. UNCTAD (1997), *Trade and Development Report*, New York and Geneva, tr 23
6. www.indianembassy.ru/index
- 7 www.thehindu.com/2000/10/04/stories/02040009.htm.

Hoang Xuan Truong

University of Education - TNU.